

מפרק משפחות. חירש. גאון

הילדות בצל אב אלקוהוליסט, היחסים הבעיתיים עם בני משפחתו, המרדף שוב ושוב אחר נשים בלתי-מושגות, ההתחרשות שהעיבה על הקריירה המטאורית. סדרת הספרים "בטהובן – מורד ורומנטיקן" מנתחת את יצירותיו של המלחין, לצד סיפור חייו הבלתי-נתפס

את [סונטת אור הירח](#), היצירה הרומנטית ביותר שכתב לודוויג ואן בטהובן – מגדולי היוצרים של המוסיקה הקלאסית – הוא הקדיש לנסיכה ג'ולייטה גואיצ'רדי, שהייתה תלמידתו לפסנתר, צעירה ממנו ביותר מעשר שנים, בת למעמד גבוה בהרבה – ומאורסת לאחר בשיחות שניהל שנים לאחר מכן עם הביוגרף הראשון שלו, אנטון שנידלר, שטח בטהובן את סיפור אהבתם הטראגי: את אהבתו העזה אליה, את חובתה המעמדית להינשא לארוסה, הרוזן גלנברג, את נסיעתם של בני הזוג לאיטליה, את בכיה כשנפרדו לנצח. הסיפור אכן נשמע קורע לב. אך יש בו רק בעיה אחת קטנה: בשיחות שניהלה עם ביוגרפים מאוחרים יותר של בטהובן הכחישה הנסיכה ג'ולייטה שאי-פעם ניהלה רומן עם המלחין.

סיפור זה, ורבים אחרים, המהווים עדויות לסתירות ולמורכבויות באופיו של מי שנחשב לאחד מגדולי המלחינים של המוסיקה הקלאסית, מופיעים בהרחבה בסדרת הספרים "בטהובן – מורד ורומנטיקן", בהוצאת האוניברסיטה הפתוחה. "לבטהובן תמיד הייתה נטייה להתאהב בנשים לא מושגות. כל אהובותיו היו במעמד גבוה ממנו בהרבה, או צעירות ממנו בשנים רבות, או במערכות יחסים עם גבר אחר", אומר ד"ר רון וידברג, מחבר סדרת הספרים ומנחה הקורס שהיא מלווה באוניברסיטה הפתוחה "לפרשיות הללו הייתה, כמובן, השפעה רבה על יצירתו. לאחר סיום הרומן שלו ב-1812 עם מי שאותה כינה במכתביו 'אהובה בת האלמוות' הוא נכנס למשבר יצירה ארוך, לא כתב במשך כמעט שנה, ואיים להתאבד. זהותה של האהובה בת האלמוות הייתה תעלומה במשך שנים. היום, הודות למחקר עדכני של חוקר בשם מיינרד סולומון, אנחנו יודעים שמדובר באנטוניה ברנטנו, שהייתה נשואה לידידו הטוב פרנק ברנטנו, אם לארבעה ילדים, ובעת הפרשה – בהריון עם ילדה החמישי".

מסתבר, אם כן, שלמרות שבטהובן מת כבר למעלה ממאה ושמונים שנה, המחקר עליו חי ובעט, תיאוריות מתחלפות, עובדות מתגלות, ואלמנטים חדשים ביצירתו מתגלים. "במשך שנים מקובל היה לחשוב, למשל, שבטהובן הגיע מרקע של עוני ומחסור, וצמח כגאון בתנאים מחפירים", אומר וידברג. "היום יודעים שלא רק שמשפחת בטהובן מעולם לא סבלה ממחסור ממשי, אלא שהכנסתה אף הייתה גבוהה מהממוצע של המעמד הבינוני באותה תקופה עם זאת, אביו של בטהובן היה אלקוהוליסט – לא מאוד נדיר, בהתחשב בעובדה שהוא נולד באזור בו פרוחה תעשיית היין – ורצה שבנו יגדל להיות ילד פלא בדומה למוצרט. אולם כבר בילדותו גילה בטהובן את ניצני המרד במוסכמות שאיפיינו אותו בבגרותו, לא גילה את המשמעת והנכונות הדרושות, וסירב לחבר יצירות פופולריות, כמו מינואטים וריקודים בסגנון רוקוקו. יצירותיו הראשונות הן שלוש סונטות גדולות לפסנתר, אותן הקדיש לנסיך הבוחר – השליט של בון – בהיותו בן 12. בסונטות הללו מתגלה כל עוצמת כשרונו, והן כוללות מוטיב מוסיקלי אחד שהוא ייחודי לו, שלא ייתכן כי ירש ממקור מוסיקלי כלשהו אשר נוצר לפניו. אני קורא לו 'מוטיב בון'".

חייו של בטהובן גדושים, אם כן, במשברים אישיים השזורים לצד יצירות מופלאות – ב-1815, לאחר שאחיו נפטר משחפת, החליט בטהובן לקחת אחריות על בנו של האח, קרל, והחל במאבק משפטי מכוער נגד אלמנת אחיו, אמו של הילד. בסופו של דבר הוא הצליח לקבל את הילד לרשותו – ושלח אותו לגדול בפנימיות. היום, בהסתמך על חליפת מכתבים מאותם ימים, ברור מאוד שקרל שנה את דודו על מה שהוא עולל לו. גם את ארוסתו של אחיו הצעיר בטהובן לא אהב, ונסע במיוחד לעיר גראץ כדי להוציא צו שירה להגלות את האישה מהעיר – על מנת למנוע את הנישואים. ולאורך כל התקופה הזו, שמעידה כי לא היה אדם נעים ביותר, הוא כתב את [הסימפוניה השמינית](#) המופלאה שלו".

גם התקופה בה הפכה התחרשות של בטהובן לעובדה מוגמרת מעידה על אופיו ההפכך. "לאחר שבטהובן קבע את ביתו בווינה הוא חווה הצלחה מטאורית כפסנתרן, כמוסיקאי, כמלחין, כמאלתר מהגדולים בהיסטוריה של המוסיקה, כאיש שיוצא ובא אצל הנסיכים והאצילים של וינה. התחרשותו סיכנה את כל זה, ולכן נשמרה בסוד", מספר וידברג. "ב-1802 הוא יצא לנופש בכפר בשם הייליגנשטט, בתקווה שמצבו ישתפר, אבל נוכח לדעת שהחירשות רק מחריפה. לכן כתב את מכתב ההתאבדות המפורסם ביותר שלו, שנקרא 'צוואת הייליגנשטט', מסמך נוגע ללב שבו נאמר בין השאר – החוש האחד והיחיד שהיה חשוב לי נהרס. אולם דווקא משפל זה הוא שב לווינה, מלא תנופת יצירה, וכתב את הסימפוניות הגדולות ביותר שלו – השלישית, החמישית והשישית, תקופה שביוגרפים מכנים 'התקופה ההירואית'. בהרבה מהיצירות הללו שזור אותו מוטיב שהוא חיבר בגיל 12 בבון, שהוא שלו ורק שלו".

אם כן, ממה נובעת הגאונות של יצירתו? ואיך הביוגרפיה הבלתי-נתפסת של המלחין משתלבת עם היצירות שכתב? סדרת הספרים "בטהובן – מורד ורומנטיקן" כוללת ניתוח מעמיק של יצירותיו של בטהובן, ומנסה לפענח מה הם החומרים שמהן הן עשויות, בד בבד עם חשיפת סיפור חייו. "בטהובן הוא מודל נצחי של המוסיקה הקלאסית, ומאוד מעניין לדעת איך צמח גאון בסביבה שבה הוא צמח מהגאונות שלו נבע ממורשת התרבות המוסיקלית ותרבות הרוח של זמנו, ומה מתוך זה נבע יצירות מעולמו הפנימי העשיר", אומר וידברג. "התחושה שלי היא, שגם אם מרבית יצירתו היא תוצר של הסביבה, חלק משמעותי ממנה נבע בכל זאת ממנו עצמו, מניצוץ נדיר של גאונות – וזה מה שעשה את בטהובן למלחין הגדול שהוא היה".